

THỰC TRẠNG VÀ BIỆN PHÁP RÈN LUYỆN KỸ NĂNG XỬ LÝ TÌNH HUỐNG SỰ PHẠM CHO SINH VIÊN SỰ PHẠM

○ ThS. NGUYỄN THỊ KIM LIÊN*

1. Sự cần thiết phải xây dựng các biện pháp rèn luyện kỹ năng (KN) xử lý tình huống sự phạm (THSP) cho sinh viên sự phạm (SVSP)

Xử lý THSP là một KN hết sức quan trọng đối với SVSP; được xem như một năng lực nghề nghiệp, gắn bó mật thiết với hoạt động giảng dạy của GV trong tương lai. Qua dạy học môn *Giáo dục học* và một số lần tham dự hội thi nghiệp vụ sự phạm (NVSP) do khoa và nhà trường tổ chức hàng năm, chúng tôi nhận thấy, SV đã có nhiều cố gắng và nỗ lực trong cách xử lý các THSP. Tuy vậy, vẫn còn một bộ phận SV xử lý TH theo kiểu «cảm tính», thiếu những cơ sở tri thức để lí giải nên đã không thuyết phục được người nghe, không mang lại tác dụng giáo dục (GD) thực sự và lâu dài. Điều đó có thể lí giải là do trong quá trình học tập, SV không có ý thức «đào sâu» tri thức, không biết vận dụng tri thức để giải quyết các vấn đề trong thực tiễn GD. Do đó, khi gặp các THSP bất thường, các em trở nên lúng túng, trả lời một cách ngây ngô, gây cười cho người nghe.

Rõ ràng, việc học tập và rèn luyện KN xử lý THSP của SV chưa đạt được kết quả tương xứng với vị trí của môn học và mong muốn của người dạy; bản thân SV cũng chưa có sự quan tâm thấu đáo đến yêu cầu này.

2. «THSP» là *hoàn cảnh có vấn đề* diễn ra đối với nhà GD trong công tác GD học sinh (HS). Khi đó, nhà GD bị «đặt» vào trạng thái lúng túng trước vấn đề GD cấp thiết mà họ cần phải giải quyết. Bằng tri thức, kinh nghiệm SP vốn có, họ chưa thể giải quyết được vấn đề, khiến họ phải tích cực tư duy sự phạm để có thể đưa ra những biện pháp GD đối tượng một cách hợp lí nhằm đạt được hiệu quả tối ưu; qua đó, củng cố, phát triển năng lực và phẩm chất SP của họ.

Như vậy, giải quyết THSP thực chất là việc *giải quyết vấn đề của công tác GD HS trong THSP*, được chủ thể phát hiện, chấp nhận và giải quyết trong những điều kiện nhất định. Xem xét mối quan hệ giữa TH có vấn đề và THSP cho thấy: một khi nhà GD bị đặt vào một TH có vấn đề trong công tác GDHS và yêu cầu phải giải quyết TH đó, nhà GD cần tiến hành một quá trình «tư duy SP» trên cơ sở những kinh nghiệm GDHS sẵn có của mình - và chính lúc đó, nhà GD đã đứng trước một THSP. Cho nên, mọi THSP đều là TH có vấn đề; nhưng không phải TH có vấn đề nào cũng là THSP. Trong thực tế, SV đã không phân biệt được điều này, dẫn đến việc các em xử lý các THSP chưa thuyết phục được người nghe.

Để xử lý các THSP một cách thuyết phục, chúng ta cần phát hiện các yếu tố trong THSP, gồm:

- «*Cái đã biết*» trong THSP: gồm những tri thức, kinh nghiệm và KN vốn có của nhà GD có liên quan cần giải quyết trong TH; là «*cơ sở ban đầu*» định hướng nhà GD quan tâm đến TH hay phát hiện ra TH trong sự muôn hình, muôn vẻ của thực tiễn GD. SV có được «*cái đã biết*» có liên quan đến cái cần tìm đó là nhờ một phần thông qua quá trình đào tạo tại trường SP; một phần được hình thành tự phát ở các em sau quá trình lâu dài tiếp nhận những tác động GD khi kiến tập, thực tập ở trường phổ thông, ở nhà hay trong cuộc sống.

- «*Cái chưa biết*» trong THSP gồm những tri thức, KN,... về GDHS nói chung của nhà GD có liên quan đến vấn đề cần giải quyết trong THSP mà họ chưa biết; khiến họ cảm thấy «*xa lạ*» nên lúng túng chưa biết cách giải quyết vấn đề như thế nào. Vì thế, «*cái chưa biết*» cần tìm kiếm trở thành yếu tố trung tâm

* Trường Đại học Quảng Nam

trong THSP và kích thích hoạt động tìm tòi sáng tạo. Đối với GV (hay SV), điều chưa biết là «ẩn số» có tính khái quát. Chúng có thể là một lí luận (nguyên tắc, nội dung, phương pháp,...) hay một kĩ năng SP nào đó mà nhà GD cần phải biết để vận dụng nhằm giải quyết các THSP cụ thể trong công tác của mình.

Trong quá trình dạy học học phần *Lí luận GD* cho SVSP, chúng tôi đã cố gắng chú trọng kĩ việc bồi dưỡng KN xử lí THSP trong công tác GDHS qua các bài giảng lí thuyết, các tiết thực hành và cả trong đề thi học kì, song trên thực tế vẫn có một số SV làm bài và xử lí THSP theo kiểu cảm tính, chưa biết vận dụng tri thức đã học để giải quyết một cách khoa học các TH nhằm thuyết phục người nghe. Khi hỏi: «*Tại sao bạn xử lí THSP đó một cách máy móc như thế?*», chúng tôi nhận được câu trả lời: «*Chúng em chỉ cần làm phần lí thuyết, miễn sao đủ điểm cho qua khỏi kì thi là được!*».

Trong quá trình dạy học, chúng tôi mong muốn rằng, sau khi ra trường, ngoài việc làm tốt công tác chuyên môn, chuyên ngành mà mình đảm nhận, SV cũng phải làm tốt công tác GDHS ở trường phổ thông nhằm khẳng định tinh thần trách nhiệm, bản lĩnh và uy tín của bản thân đối với công việc.

3. Các biện pháp rèn luyện KN xử lí THSP cho SVSP

1) *Hiểu biết và vận dụng các nguyên tắc, nội dung và phương pháp GD để làm tốt các bài tập mang tính sáng tạo và tái hiện lại tri thức trong khi học môn Giáo dục học.* Việc giải quyết THSP của SV thực chất là quá trình «*tư duy SP*» hay vận dụng tri thức đã biết để giải quyết vấn đề. Để xử lí TH hoặc làm các bài tập THSP một cách có hiệu quả, mang tính thuyết phục, đòi hỏi SV phải hiểu biết và vận dụng được các nguyên tắc GD, nội dung GD cũng như phương pháp GD trong học phần *Lí luận GD*.

Khi học tập môn *Giáo dục học*, SV cần chú ý rèn luyện những bài tập xử lí TH ở 2 dạng khác nhau:

a) *Những TH có sẵn, đã được nêu cách xử lí và yêu cầu SV cho biết những tri thức nào đã học được vận dụng vào việc xử lí TH đó (kiểu bài tập tái hiện tri thức).*

Ví dụ: «*Trong buổi sinh hoạt lớp 12A, cô chủ nhiệm nói với lớp: Quý lớp của chúng ta còn nhiều, cô đề nghị lớp chúng ta tổ chức liên hoan nhân dịp 20/11 này. Chúng ta tổ chức liên hoan sớm, một mặt để chúc mừng các thầy cô giáo trong trường, mặt khác để có thể mời được cô N- chủ nhiệm lớp 10 và lớp 11 cũ của các em (Cô N sắp sinh em bé).*

Cả lớp: Vâng ạ!

Cô lại nói tiếp: Cô đã nhờ Cô K mua quà ngày mai em lớp trưởng đi với cô K, còn buổi tiệc thì cô đã đặt sẵn rồi.

Vậy, cách tổ chức buổi liên hoan nhân dịp 20/11 của GVCN lớp trong TH này hợp lí chưa? Vì sao? Bài học nào rút ra từ việc xem xét TH này? Các tri thức nào của chương Nguyên tắc GD có liên quan có thể được khai thác qua việc xem xét vấn đề trong TH trên?»

Với TH này, vấn đề chủ yếu nằm trong TH mà SV xem xét là: cách tổ chức buổi liên hoan của GV như vậy đã được chưa? Vì sao? Để vận dụng và xử lí tốt TH này, SV cần tái hiện các tri thức của chương «*Nguyên tắc GD*» có liên quan để xem xét vấn đề trong TH trên, như «*khái niệm nguyên tắc GD*», nguyên tắc *GL số 1* (đảm bảo tính mục đích), nguyên tắc *GL số 5* (GV chủ đạo, HS chủ động).

b) *Cho những THSP nhưng chưa nêu cách giải quyết, buộc SV phải vận dụng một cách sáng tạo tri thức đã học để giải quyết (kiểu bài tập sáng tạo).*

Ví dụ: «*Thầy S dạy Toán lớp 12G đang say sưa giảng bài bỗng cuối lớp có tiếng huýt sáo Thầy dừng lại một chút không nói gì chỉ cau mày. Bài giảng lại được tiếp tục. Năm phút sau tiếng huýt sáo lại cất lên. Nên xử lí ra sao trước TH trên?»*

2) *Biết sắp xếp các THSP theo từng nhóm để có cách xử lí nhanh và hiệu quả nhất trong công tác GD trên cơ sở kiến thức thu nhận được.* SV có thể sắp xếp các THSP thành các nhóm vấn đề chủ yếu trong TH có liên quan đến: 1) Tìm hiểu nắm vững tình hình HS; 2) Xây dựng tập thể HS tự quản; 3) Tổ chức các hoạt động GD toàn diện HS; 4) Đánh giá toàn diện HS; 5) Phối hợp với các lực lượng GD trong và ngoài nhà trường để quản lí, *GL HS*; 6) Công tác xây dựng kế hoạch GD HS

Sau đó, tùy mỗi TH mà SV có thể vận dụng trên cơ sở kiến thức đã học ở các chương trong học phần Lí luận GD để xử lí THSP một cách tốt nhất.

3) **Tích cực hoạt động tìm tòi, phát hiện những kinh nghiệm về công tác GD HS ngay khi còn học ở trường ĐH.** Khi còn học ở trường SP, SV phải tích cực tham gia học tập đầy đủ môn *Giáo dục học* và *Tâm lí học* để có những bài học kinh nghiệm về công tác GD nhân cách HS. Trong quá trình học tập, SV cần chú ý lắng nghe những TH mà giảng viên nêu ra, biết phân tích và vận dụng những tri thức đã học để giải quyết tốt TH.

Bên cạnh đó, các em cũng cần tham dự đầy đủ các hoạt động ngoại khóa như: hội thi nghiệp vụ sư phạm (cấp khoa, cấp trường) nhằm rèn luyện kĩ năng SP cho SV. Đây là hoạt động chuyên môn rất quan trọng ở các trường SP, giúp SV được tiếp xúc với một sân chơi lành mạnh, bổ ích, cảm thấy tự tin hơn nhiều khi được trang bị những kiến thức vào nghề như những nội dung hiểu biết SP, về trường phổ thông, về ứng xử THSP, viết chữ trên bảng,... SV có cơ hội luyện tập, chủ động hơn trong việc rèn kiến thức, luyện tay nghề, tạo tâm thế,... để vững tin vào đời và tương lai nghề nghiệp phía trước.

Ngoài ra, các đợt kiến tập, thực tập cũng là những cơ hội tốt giúp SV tiếp cận với nhiều hoạt động GD diễn ra trong thực tiễn nhà trường và xã hội; học hỏi kinh nghiệm, củng cố lại kiến thức đã học, tích lũy kiến thức sâu hơn và phong phú hơn để làm hành trang sau khi ra trường.

Một điều rất quan trọng nữa đối với SV là họ cần ý thức được yêu cầu xử lí THSP là KN, thành phần quan trọng của năng lực nghiệp vụ SP. Ngay từ khi còn học ở trường đại học, SV phải không ngừng rèn luyện, tự trang bị cho mình những tri thức và kinh nghiệm cần thiết để tự mình có thể làm tốt công tác GDHS sau này ở trường phổ thông.

***

Trên đây là một số biện pháp SP mà chúng tôi mạnh dạn đề xuất với mong muốn nâng cao hiệu quả dạy học môn *Giáo dục học* và có được cơ sở để giúp SV làm tốt công tác GDHS ở trường phổ thông sau này. Việc rèn

luyện KN xử lí THSP cho SVSP là việc làm thiết thực mà mỗi CBGD bộ môn *Tâm lí - Giáo dục* đều phải chú ý nhằm giúp người học vững vàng, tự tin trong nghề nghiệp tương lai của mình; biết lựa chọn cho mình những biện pháp SP khác nhau tùy theo nội dung bài học, đối tượng HS, đặc điểm vùng miền. □

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Hữu Long. *Giáo trình Lí luận dạy học Tâm lí học*. NXB Đại học sư phạm. H. 2009.
2. Bùi Thị Mùi. *Tình huống sư phạm trong công tác giáo dục học sinh phổ thông*. NXB Đại học sư phạm, H.2005.
3. Hà Thế Ngữ - Đặng Vũ Hoạt. *Giáo dục học* (tập 1). NXB Giáo dục, H.1987.

Quản lí hoạt động...

(Tiếp theo trang 30)

đã học; - Chỉ rõ cho HS thấy được sự khác biệt giữa kiến thức được đào tạo tại trường, các kiến thức thực tế trong thế giới lao động nhằm giúp HS chuẩn bị tâm thế để thích nghi với thế giới nghề nghiệp, đảm bảo được yêu cầu của TTLĐ.

***

Để hoạt động GDHN có hiệu quả, giúp HS - người lao động chọn được một nghề phù hợp với năng lực bản thân, GDHN trong trường DN cần được QL một cách bài bản, nghiêm túc trong quá trình thực hiện công tác HN nhằm góp phần phát triển HN trong các trường DN, góp phần nâng cao chất lượng đào tạo, đồng thời hoàn thiện hệ thống công HN ở nước ta. □

Tài liệu tham khảo

1. Đặng Danh Ánh. *Những nẻo đường lập nghiệp*. NXB Văn hóa thông tin, H. 2003.
2. Đặng Danh Ánh. "Mô tả nghề ở Việt Nam". Bài giảng chuyên ngành tâm lí học và thực hành hướng nghiệp. Khoa Sư phạm - ĐHQG Hà Nội. 2007.
3. Nguyễn Quốc Chí - Nguyễn Thị Mỹ Lộc. *Đại cương khoa học quản lí*. NXB Đại học quốc gia Hà Nội. 2010.
4. Phạm Tất Dong. *Tư vấn hướng nghiệp*. NXB Giáo dục, H. 2007.
5. Nguyễn Thị Mỹ Lộc. *Quản lí, lãnh đạo nhà trường thế kỉ XXI*. NXB Đại học quốc gia Hà Nội. 2009.
6. Phan Văn Kha. *Quản lí nhà nước về giáo dục*. NXB Đại học quốc gia Hà Nội. 2007.